

Mercè Rodoreda, La plaça del Diamant (1962). Alguns comentaris i fragments

La plaça del Diamant comença així: «*La Julieta va venir expressament a la pastisseria a dir-me que, abans de rifar la toia, rifarien cafeteres; que ella ja les havia vistes: precioses, blanques, amb una taronja pintada, partida en dues meitats, que ensenyava els pinyols*». Mentre escrivia aquesta primera frase no podia pas pensar ni remotament que, un quart de segle després, de la meva novel·la se n'haurien fet tantes edicions catalanes i tantes traduccions estrangeres.

Quan la vaig escriure no recordava gaire com era la plaça del Diamant de debò. Només recordava que, quan tenia tretze o catorze anys, una vegada, per la festa major de Gràcia, vaig anar amb el meu pare a seguir carrers. A la plaça del Diamant havien aixecat un envelat. Com a d'altres places, és clar; però el que sempre més he recordat és aquell. En passar-hi pel davant, tot ell una capsa de música, jo, a qui els meus pares prohibien de ballar, en tenia unes ganes desesperades i anava com una ànima en pena pels carrers guarnits. Potser per culpa d'aquesta frustració, al cap de molts anys, a Ginebra, vaig començar la meva novel·la amb aquell envelat.

(...)

De coses (de mobles, de rellotges, d'agulles de rellotge, de pèndols de rellotge, de pintures, de formes i colors de butaques i sofàs, de llums d'oli i de llums de peu, de

catifes i de dossers reials), en totes les novel·les se n'ha parlat. De Balzac a Proust passant per Tolstoi, per citar només els que fan més efecte. Les coses tenen una gran importància en la narració i l'han tinguda sempre, molt abans que Robbe Grillet escrivís *Le voyeur*. A **La plaça del Diamant**, de coses n'hi ha moltes: l'embut, el cargol marí, les nines de la casa dels hules... hi ha tots els detalls de mobles, de timbres elèctrics i de portes de la casa on va a treballar. Hi ha les monedes d'or de mossèn Joan que aquest dóna a en Quimet per si en tenen necessitat. Hi ha les balances dibuixades a la paret de l'escala. I el ganivet, símbol sexual, amb què a l'acabament del llibre la Colometa escriu el seu nom a la porta de la casa on havia viscut.

Però a **La plaça del Diamant** no solament hi ha coses; hi ha sobretot el personatge de la Colometa. Me'l va suggerir la protagonista d'un conte meu escrit feia temps, intítulat *Tarda al cinema*, que figura en el recull **Vint-i-dos contes** i està inspirat al seu torn en el **Candide**.

(...)

Vull tornar-hi a insistir. perquè em dolgué que algú ho negués: vull afirmar ben alt que **La plaça del Diamant** és per damunt de tot una novel·la d'amor, per més que sense ni un gra de sentimentalisme. El moment en què la Colometa, de tornada de la mort del seu passat, entra a casa seva mentre va naixent el dia i abraça el seu segon marit, l'home que l'ha salvada de totes les misèries de la vida, és una escena d'amor profund. "*I vaig pensar que no volia que se'm morís mai...*" I li fica el dit al melic "*perquè cap bruixa dolenta no me'l xuclés pel melic i em deixés sense Antoni*". I el mot contents, darrer de la novel·la, no és pas gratuït. No el vaig posar perquè sí. Deixa entendre que, encara que al món hi hagi tanta tristesa, sempre el pot salvar algú amb una mica d'alegria. Uns quants ocells, per exemple. "*I dintre de cada toll, per petit que fos, hi hauria el cel... el cel que de vegades un ocell esbarriava... un ocell que tenia set i sense saber-ho esbarriava el cel de l'aigua amb el bec... o uns quants ocells cridaners que baixaven de les fulles com llampecs, es ficaven al toll, s'hi banyaven estarrufats de ploma i barrejaven el cel amb fang i amb becs i amb ales. Contents...*"

La plaça del Diamant és lluny de mi. Com si no fos jo qui l'hagués escrita. Molt lluny. En aquest moment, en el punt d'acabar aquest pròleg, em preocupa el meu jardí. Ja hi floreixen els prunus, rosa pàl·lid, i el petit arbre de Júpiter, rosa coral. S'aixeca la tramuntana i me'ls castigarà. Vaig a veure què passa amb el vent i les flors.

Mercè Rodoreda

Romanyà de la Selva, 1982

Tres fragments amb l'inicial i el final del Pròleg de l'autora a l'edició de Club Editor

---

La Plaça del Diamant, escrita en 1960 i publicada al cap de dos anys, és la seva obra mestra. Els mots de Meredith, que duu per lema, la defineixen amb tota exactesa: "*My dear, these things are life.*" I, en efecte, la novel·la no és sinó la història senzilla d'una dona de les capes populars barcelonines i, a través de les seves ingènues possibilitats de visió i de comprensió, dels grans esdeveniments col·lectius que hagué de viure. Res, doncs, de planteigs psicològics o històrics, d'aventures d'un gruix argumental important, sinó, tot simplement, fluència de la vida quotidiana feta de petits incidents, mecànica i sana, i per això mateix, plena de dramatisme. Colometa, la protagonista, ens explica en primera persona, a través d'un monòleg elàstic i matisat, meitat coherent meitat incoherent, el seu prometatge, el casament, el naixement dels seus fills, la repercussió que la proclamació de la República i el tràgic esclat de la guerra civil tingueren dins el si de la petita pàtria familiar, l'enrolament del marit en les milícies i la seva mort al front, la fam, la solitud i la desesperança, la idea del suïcidi, un nou matrimoni, la pau interior que gairebé desemboca en la follia, el casament final de la seva filla. (...)

Fragment del *Pròleg* de Joaquim Molas a ***La meva Cristina i altres contes***, de Mercè Rodoreda (Ed. 62, maig de 1967)

Mercè Rodoreda aconsegueix, per mitjà de la seva novel·la (**La plaça del Diamant**) fer sentir al lector que els éssers humans som fràgils i, al mateix temps, que cada persona esdevé important perquè la forma en què desxifra el món és única i, doncs, irrepetible. L'autora encamina el lector dins d'una paradoxa.

Com ho aconsegueix?

Els personatges de **La plaça del Diamant** tenen malsons i acaronen, mengen i beuen, gaudeixen de l'amistat i passen penes. No oblideu la cita de Meredith amb què l'autora encapçala la novel·la: "My dear, these things are life". També, com els humans, aquests éssers ficticis perden el fil quan la mà negra de la guerra els llença els uns contra els altres, quan escombria la vida quotidiana dels carrers i de dins de les cases. I aquest fil, molts no el recuperen; entre ells, la protagonista. O podem convenir que el recupera després d'una transformació profunda?

L'autora ens ofereix molt més que la història d'aquella gràcil dependent de pastisseria de barri de Gràcia, la Natàlia. Ens regala una meditació profunda i ben distreta sobre el blanc i el negre dels individus, de les seves relacions, de la societat on viuen, i de l'univers sencer. Crec que és sobretot per aquest motiu que la seva obra no ens deixa indiferents.

Encara vull anar més enllà. La lectura de **La plaça del Diamant** ens inclina a ser bons o, pel cap baix, millors del que som. Ben cert que ho aconseguiríem si fóssim capaços d'extreure l'ensenyança d'aquest bell recorregut novel·lat.

Fragment del Postfaci de Maria Barbal a l'edició de Club Editor Jove, 25a. edició. Barcelona, 2005

La Plaça del Diamant

I

La Julieta va venir expressament a la pastisseria a dir-me que, abans de rifar la toia, rifarien cafeteres; que ella ja les havia vistes: precioses, blanques, amb una taronja pintada, partida en dues meitats, que

ensenyava els pinyols. Jo no tenia ganes d'anar a ballar ni tenia ganes de sortir, perquè m'havia passat el dia despatxant dolços i les puntes dels dits em feien mal de tant estrènyer cordills daurats i de tant fer nusos i agafadors. I perquè coneixia la Julieta, que a la nit no li venia de tres hores i tant li feia dormir com no dormir. Però em va fer seguir vulgues no vulgues, perquè jo era així, que patia si algú em demanava una cosa i havia de dir que no.

Quan vam arribar a la plaça els músics ja tocaven. El sostre estava guarnit amb flors i cadeneta de paper de tots colors: una tira de cadeneta, una tira de flors. Hi havia flors amb una bombeta a dintre i tot el sostre era com un paraigua a l'inrevés, perquè els acabaments de les tires estaven lligats més enlaire...

(...)

Quan el vals es va acabar la gent va començar a sortir. Jo vaig dir que havia perdut la Julieta i aquell noi va dir que ell havia perdut en Cintet i va dir, quan estarem ben sols, tota la gent desada a dintre de les cases i els carrers buits, vostè i jo ballarem un vals de punta a la plaça del Diamant... volta que volta... Colometa. Me'l vaig mirar molt amoïnada i li vag dir que em deia Natàlia i quan li vaig dir que em deia Natàlia encara riu i va dir que jo només em podia dir un nom: Colometa. Va ser quan vaig arrencar a córrer i ell corria al meu darrera, no se m'espanti... ¿que no veu que no pot anar tota sola pels carrers, que me la robarien?... i em va agafar pel braç i em va aturar, ¿que no veu que me la robarien, Colometa? I la meva mare morta i jo aturada com una bleada i la cinta de goma a la cintura estrenyent, estrenyent, com si estigués lligada en una branqueta d'esparreguera amb un filferro.

I vaig tornar a córrer. I ell al meu darrera. Les botigues tancades amb la persiana de canaleta avall i els aparadors plens de coses quietes com ara tinters i secants i postals i nines i roba desplegada i pots d'alumini i

gèneres de punt... I vam sortir al carrer Gran, i jo amunt, i ell al meu darrera i tots dos corrent, i, al cap d'anys, encara de vegades ho explicava, la Colometa, el dia que la vaig conèixer a la plaça del Diamant, va arrencar a córrer i davant mateix de la parada del tramvia, ipataplaf!, els enagos per terra.

La nanseta de fil es va trencar i allà van quedar els enagos. Vaig saltar per sobre, vaig estar a punt d'enganxar-m'hi un peu i vinga córrer com si m'empaitessin tots els dimonis de l'infern. Vaig arribar a casa i a les fosques em vaig tirar al llit, al meu llit de noia, de llautó, com si hi tirés una pedra. Tenia vergonya. Quan em vaig cansar de tenir vergonya, em vaig treure les sabates d'un cop de peu i em vaig desfer els cabells. I en Quimet, al cap d'anys, encara ho explicava com si fos una cosa que ens acabés de passar, se li va trencar la cinta de goma i corria com el vent...

Transcripció de Brigitte Castell

Toia: f. Ram de flors / Col·loquialment, persona poc destra, sense nervi. *Aquest futbolista és una toia.*

II

Va ser molt misteriós. M'havia posat el vestit de color de fusta de rosa, una mica massa prim pel temps, i tenia pell de gallina tot esperant en Quimet en una cantonada. Des de darrera d'una persiana de ballesta, al cap d'una estona de fer els gegants, em va semblar que algú em mirava, perquè vaig veure que les ballestes, d'una banda, s'havien mogut una mica. Amb en Quimet havíem quedat que ens trobaríem a la vora del Parc Güell. Va sortir un nen d'una entrada, amb un revòlver al cinturó i una escopeta apuntada, i va passar fregant-me les faldilles i cridant, meequi... meequi..

(...)

En Quimet m'havia dit que ens trobaríem a dos quarts de quatre i no va venir fins a dos quarts de cinc; però no li vaig dir res perquè vaig pensar que potser l'havia entès malament i el que s'havia equivocat era jo i com que ell no va dir ni mitja paraula d'excusa... Ni vaig gosar dir-li que els peus em feien mal de tant estar dreta perquè duia sabates de xarol, molt calentes, i que un jove s'havia pres llibertats. Vam començar a pujar amunt sense dir-nos ni una trista paraula...

(...)

Vam anar voltant cases fins a les vuit, sense dir-nos ni mitja paraula, com si fóssim muts del néixer. Quan vaig estar sola vaig mirar el cel i només era negre. I no sé... tot plegat, molt misteriós...

III

Me'l vaig trobar plantat a la cantonada, de sorpresa, un dia que no havia de venir a buscar-me.

—No vull que treballis més per aquest pastisser! He sabut que va darrera les dependents.

Em vaig posar a tremolar i li vaig dir que no cridés, que no podia deixar la casa així, de qualsevol manera i sense educació, que, pobre home, no m'havia dit mai una paraula més enllà de l'altra i que despatxar dolços m'agradava i que si em feia plegar a veure què... Em va dir que a l'hivern, una tarda, quan ja era fosc, havia vingut a mirar com treballava. I va dir que, mentre acompanyava una clienta a triar una capsa de xocolatins a l'aparador de la dreta, el pastisser em seguia amb els ulls, no a mi, sinó al meu darrera. Li vaig dir que anava massa lluny i que valia més que ho deixéssim córrer si no em tenia confiança.

—Sí que et tinc confiança, però no vull que el pastisser es diverteixi.

—iT'has tornat boig, li vaig dir; és un senyor que només pensa en el seu negoci! ¿Sents?

Em vaig enfadar tant que les galtes em cremaven.

(...)

Quan ens vam dir adéu amb en Quimet al peu de la parada del tramvia, vaig sentir que en Cintet li deia, no sé pas d'on l'has tret, tan bufona... I vaig sentir el riure d'en Quimet, ha, ha, ha...

Vaig desar els rosaris a la tauleta de nit per abocar-me a mirar el jardí de sota. El fill dels veïns, que feia el soldat, prenia la fresca. Vaig fer una boleta de paper, vaig tirar-la-hi, i em vaig amagar.

Transcripció de Yarely Brineth Alvarez Romero

Despatxar: v. Vendre (un gènere) en una botiga.

Pastisser: m. Persona que té per ofici fer pastissos o vendre'n.

IV

—Trobo que fas ben fet de casar-te jove. Necessites un marit i un sostre.

La senyora Enriqueta, que vivia de vendre castanyes i moniatos a la cantonada de l'Smart a l'hivern i cacauets i xufles per les festes majors a l'estiu, sempre em donava bons consells. Asseguda davant meu, totes dues al peu del balcó de la galeria, de tant en tant es tirava les mànigues amunt; per tirar-se-les amunt callava i quan les tenia amunt tornava a enraonar. Era alta, amb boca de rap i amb nas de paperina. Estiu i hivern, sempre, duia mitges blanques i sabata negra. Anava molt neta. I li agradava molt el cafè. Tenia un quadro penjat amb un cordill groc i vermell, que figurava tot de llagostes amb corona d'or, cara d'home i cabells de dona...

(...)

Vam anar tots plegats a fer el vermut i a menjar popets. En Cintet va dir que si necessitàvem anell ell coneixia un joier que ens el donaria a més bon preu. I en Mateu va dir que ell en coneixia un que ens el donaria a meitat de preu.

—No sécom t'ho fas, va dir-li en Quimet.

I en Mateu, tot ros i amb els ulls blaus, reia content i ens mirava a poc a poc, ara l'un, ara l'altre.

—Manetes.

V

La vigília del dia dels rams, el meu pare em va preguntar quan ens casàvem. Anava cap al menjador, davant meu, amb els talons de les sabates molt gastats de la banda de fora. Li vaig dir que no ho sabíem... quan el pis estaria llest.

—¿Que us falta gaire?

Li vaig dir que no li ho podia dir perquè depenia del temps que hi haguéssim de dedicar. Que a la paret hi havia almenys cinc gruixos de paper i que en Quimet no volia que n'hi quedés ni un perquè volia les coses ben fetes i per la vida.

—Fes-lo venir a dinar, diumenge.

Ho vaig dir a en Quimet i se'm va posar com una vespa.

—Vaig anar a demanar-li la teva mà i va fer el desmenjat i em va dir que jo era el tercer i que a veure si seria l'últim, per fer-me'n venir més ganes, ¿i ara em convida? Un cop serem casats...

Vam anar a beneir. Al carrer hi havia nens amb palmons i nenes amb palmes i nens amb xerric-xerracs i nenes també amb xerrics-xerracs, i

alguns en comptes de xerrics-xerracs duien maces de fusta i mataven jueus per les parets i per terra i per damunt d'una llauna o d'una galleda vella i pertot arreu. Quan vam arribar als Josepets, tothom cridava.

(...)

Vaig voltar una mica pel carrer Gran mirant aparadors. I l'aparador de les nines, a la casa dels hules. Uns quants ximples em van començar a dir coses per molestar-me i un de molt gitano es va acostar més que no pas els altres i va dir, està bona. Com si jo fos un plat de sopa. Tot plegat no em feia cap gràcia. Era veritat, però, que el meu pare sempre em deia que jo era de mena exigent... però és que a mi em passava que no sabia ben bé per què era al món.

Transcripció de Blanca Cuesta

Desmenjat: adj. Que no té gana, que no troba gust a menjar.

Beneir: v. Acció d'invocar la protecció de Déu sobre algú o alguna cosa.

VI

Va dir que em portaria a ensenyar-me a mossèn Joan. I mentre hi anàvem em va sortir que havíem de pagar el lloguer del pis a mitges. Com si fóssim amics. Em va costar crits a casa perquè el meu pare m'administrava els cèntims que em quedaven després que la seva senyora havia retirat el que valia el menjar. A l'últim el meu pare va dir que sí, que pagués la meitat del lloguer. Però en Quimet això del lloguer m'ho va dir mentre anàvem a veure mossèn Joan.

Mossèn Joan semblava fet d'ala de mosca; vull dir el vestit. D'aquesta mena de color de negre passat. Ens va rebre com un sant. En Quimet li va dir, a mi, això de casar-me... és un moment, i com menys es gast

millor i si es pot acabar en cinc minuts en comptes de deu, millor. Mossèn Joan, que coneixia en Quimet de petit, es va posar les mans obertes damunt dels genolls, es va decantar endavant i, amb els ulls emboirats, perquè es veu que els anys se li havien posat als ulls, va dir, no t'ho creguis. El matrimoni és una cosa per la vida i s'hi ha de donar importància. ¿Oï que tu et mudes el diumenge? Doncs el matrimoni, quan comença, és com un gran diumenge, necessita cerimònia.

(...)

VII

Ja feia dos mesos i set dies que ens havíem casat. La mare d'en Quimet ens havia regalat el matalàs i la senyora Enriqueta el cobrellit, antic, amb flors de ganxet que sortien enfora. La tela del matalàs era blava, amb un dibuix de plomes lluent i arrissades. El llit era de fusta clara. El capçal i els peus eren fets de columnetes arrencades i les columnetes eren totes de boles les unes damunt de les altres. A sota del llit, una persona s'hi podia ficar molt bé. Ho vaig saber per experiència el dia que vaig estrenar el vestit de color de castanya amb un coll molt fi de color de crema, que m'havia fet jo mateixa. Tota la faldilla era plegada i tot el davant cordat amb botonets daurats.

(...)

VIII

I va fer la cadira. S'havia passat moltes nits fent els plànols i venint a dormir quan jo ja dormia. Em despertava i em deia que el més difícil era

trobar l'equilibri. Ho discutia amb en Cintet i amb en Mateu els diumenges que feia mal temps, que els passàvem a casa. Era molt estranya: mig cadira, mig balancí, mig butaca, i va estar molt temps a fer-la. Mallorquina, va dir que era. Tota de fusta. Només es gronxava una mica. I va dir que li hauria de fer un coixí del mateix color que els serrells del llum. Dos: un per seure i un altre per posar-hi el cap. En aquella cadira només hi podia seure ell.

—És cadira d'home, va dir. I la hi vaig deixar estar. Va afegir que l'havia d'encerar cada dissabte perquè la fusta havia de treure tot el llustre i lluir les aigües. Assegut a la cadira, posava una cama sobre de l'altra. Si fumava, per treure el fum a fora, tancava una mica els ulls d'una mena de manera com si tot ell s'emmelés. Ho vaig explicar a la senyora Enriqueta.

(...)

Tenia els cabells com un bosc, plantats damunt del cap rodonet. Llents com xarol. Se'ls pentinava a cops de pinta i a cada cop de pinta se'ls allisava amb l'altra mà. Quan no tenia pinta se'ls pentinava amb els dits de les mans ben oberts, de pressa, de pressa, com si una mà empaités l'altra. Si no se'ls pentinava, li queia un ble damunt del front, que tenia ample i una mica baix. Les celles eren espesses, negres com els cabells, damunt d'uns ulls menuts i llents de ratolí. Les vores dels ulls sempre les tenia humides, com una mica untades, i li feia molt bonic. El nas no era ni massa ample ni massa estret, ni tirant amunt, que no m'hauria agradat gens. Les galtes eren plenes, rosades a l'estiu, vermelles a l'hivern, amb una orella a banda i banda una mica desenganxada de la part de dalt. I els llavis els tenia sempre encesos i eren grossets; el de baix sortit enfora. Quan parlava o reia, se li veia la cadeneta de les dents, ben posades a cada forat de geniva. Tenia el coll sense nervis. I al nas, que com he dit no era ni massa ample ni massa estret, hi tenia, a cada

forat, un enreixadet de pèls per aturar el fred i les polsegueres. Només, darrera de les cames, més aviat primes, les venes se li inflaven com serps. Tot el cos era llarg i rodó on calia. La post del pit alta, les anques estretes. El peu llarg i prim amb la volta una mica aplanada i si caminava descalç picava de talons. Era bastant ben fet i li ho vaig dir, i va voltar a poc a poc i em va preguntar, ¿et sembla?

(...)

Per això no podia explicar la nit de nuvis a la senyora Enriqueta, perquè el dia del casament, quan vam arribar al pis, en Quimet em va fer anar a buscar provisions, va barrar la porta i va fer durar la nit de nuvis una setmana. Però el que vaig explicar a la senyora Enriqueta va ser el cas de la reina Bustamante i va dir que sí, que era horrorós, però que encara era més horrorós el que li feia el seu marit, que ja feia anys que la pluja el regava i que les malves li florien al damunt, que la lligava al llit crucificada perquè ella sempre volia fugir. I quan es posava una mica tossuda a voler saber la nit de nuvis procurava distreure-la, i una bona distracció va ser el balancí. I la història de la clau perduda.

Transcripció de Mateo Hinojosa i Clara Perramon.

Serrell: f. Part de fils, de passades o d'ambdues coses alhora, a les vores d'una manta, d'una tovallola, d'una catifa, etc., que hom deixa sense teixir perquè serveixin d'ornament fent-hi algun treball, com és ara agrupar-los en feixos.

Llustre: m. Brillantor d'un objecte brunyit. Donar llustre a un mirall, a un moble / Preparació a què se sotmet un objecte perquè brilli.

Emmelar-se (S'emmelés): v tr. Untar amb mel, posar mel. Emmelar una llesca de pa, una beguda. Fig. *El seu cant emmelava l'aire*

IX

Una nit vam voltar pels carrers amb en Cintet, després d'haver sortit del Monumental, fins a les dues. I quan vam arribar davant de casa i en Cintet ja se n'anava, no vam poder entrar. La clau de la porta del carrer, desapareguda. En Quimet va dir que me l'havia donada a mi perquè la guardés en el portamonedes. En Cintet, que havia sopat a casa, va dir que li semblava que havia vist en Quimet com la despenjava del clau de darrera de la porta del pis, que era on estava sempre, i que en Quimet se l'havia ficada a la butxaca. En Quimet es va mirar totes les butxaques per tal de veure si les tenia foradades. Jo vaig dir que potser s'ho havia pensat que l'havia agafada.

(...)

Transcripció de Johnser Izquierdo

X

La mare d'en Quimet em va senyar el front i no va voler que li eixugués els plats. Jo, estava així. En havent rentat els plats va tancar la cuina i ens vam asseure a la galeria coberta de parra d'una banda i de llàgrimes de Sant Josep de l'altra i en Quimet va dir que tenia son i ens va deixar; va ser quan la mare d'en Quimet em va explicar el que li havien fet en Quimet i en Cintet quan eren petits, un dijous a la tarda, que en Cintet sempre els passava a casa d'ells. Em va dir que ella havia plantat jonquilles, tres dotzenes de jonquilles, i que cada dematí així que es llevava anava a mirar com anaven creixent. Diu que les jonquilles sortien molt a poc a poc de les cabeces per fer-se desitjar i que a l'últim la tija estava coberta de poncelletes fent processó. Que per les poncelletes ja es podia endevinar el color que tindrien les flors.

(...)

XI

I el primer crit em va eixordar. Mai no hauria pensat que la meua veu pogués anar tan lluny i durar tant. I que tot aquell patir em sortís fet crits per la boca i criatura per baix. En Quimet anava amunt i avall del passadís resant parenostres l'un darrera de l'altre. I una vegada que la llevadora va sortir a buscar aigua calenta li va dir groc i verd, me n'hauria ben pogut estar... La seva mare quan veia que jo tenia un moment de descans s'acostava, si veiessis en Quimet com pateix... La llevadora va fer passar una tovallola per entre les columnes del llit i me la va fer agafar de cada punta perquè m'ajudés a fer tota la força del morir. I quan tot estava a punt d'acabar-se, es va trencar una columna del llit i vaig sentir una veu que deia, i de tant fora de mi que estava no vaig poder saber de qui era la veu, ha estat a punt d'escanyar-lo.

(...)

XII

La senyora Enriqueta agafava el nen a coll, que es deia Antoni, i cridava, ila castanya!, ila castanyeta! I el nen reia i ella l'acostava a mirar les llagostes i de seguida feia cara d'amoïnada. I treia saliva, brrrrrr... brrrrrr... En Quimet es queixava altra vegada de la cama, que li feia més mal que mai, perquè a més a més de la cremor, tan aviat a dintre de l'os com al voltant, li feia fiblada al costat contrari, cap a la banda de la cintura. Tinc el nervi atacat, deia. Un dia la senyora Enriqueta em va dir que l'havia trobat molt ple de salut i molt sa i jo li vaig dir que es passava les nits en blanc martiritzat.

—Encara t'ho creus? Si té una rosa a cada galta i els ulls com el diamant.

(...)

Transcripció de Diego Muñoz

Fiblada: m. Dolor agut i sobtat comparable al que fa una punxada de fibló.

Martiritzar: v. Turmentar cruelment.

XIII

Vam fer el colomar. El dia que en Quimet havia triat per començar-lo es va posar a ploure a bots i barrals. I va instal·lar la fusteria al menjador. Al menjador es serraven els pals, es preparava tot; la porta, acabada de dalt a baix, va pujar del menjador al terrat amb balcó i tot. En Cintet venia i ajudava i el primer diumenge que va fer bo tots érem al terrat a mirar en Mateu que feia una finestra a la golfa, amb pit ample, perquè els coloms, abans de volar cap a terra, poguessin estar quiets i rumiar on anirien. Em va buidar la golfa de totes les coses que jo hi tenia: el cove de la roba, les cadires mitjanes, la caixa de la roba bruta, el cistell de les gafes...

—A la Colometa la traïem de casa.

(...)

Transcripció de Míriam Muñoz Lapeira

Gafes: f. Agulles d'estendre la roba.

Esbatec: m. Cadascun dels moviments d'una ala, alot, etc.

Parrupeig: v. Acció de parrupejar / Parrupejar: parrupar / Parrupar: fer el colom o la tórtora, produir el seu cant.

XIV

L'olor de carn, de peix, de flors i de verdures es barrejava i, encara que no hagués tingut ulls, de seguida hauria endevinat que m'acostava a la plaça de vendre. Sortia del meu carrer, i travessava el carrer Gran, amb tramvies amunt i avall, grocs, amb campaneta. Amb el conductor i el cobrador amb vestits ratllats de ratlles fines que tot plegat feia gris. El sol venia tot sencer de la banda del Passeig de Gràcia i iplaf! per entre els rengles de les cases queia damunt de l'empedrat, damunt de la gent, damunt e les lloses dels balcons. Els escombriaires escombraven, amb les grans escombres de branquillons de bruc, com si fossin fets de pasta d'encantament: escombraven els reguerons. I m'anava ficant en l'olor de la plaça de vendre i en els crits de la plaça de vendre per acabar a dintre de les empentes, en un riu espès de dones i de cistells. La meva musclaire, amb maneguins blaus i davantal amb pitet, omplia mesures i mesures de musclos i petxines, ja rentats amb aigua dolça però que encara duïen enganxada pels dintres, i l'escampaven, olor de mar. Dels rengles de les tripires sortia l'olor fada de mort. El rebuig de les bèsties tot servia per ser venut damunt de fulles de col: els peus de cabridet, els caps de cabridet amb l'ull de vidre, els cors partits, amb un canal buit al mig, embussat per una gleva de sang presa: un glop de sang negra... Dels ganxos penjaven els fetges molls de sang per dintre i les tripes humides i el cap bullit i totes les tripires tenien la cara blanca, de cera, de tant estar a la vora d'aquells menjars sense gust, de tant bufar les freixures de color de rosa, girades d'esquena a la gent, com si fessin un pecat... La meva peixatera, amb dents d'or i rient, pesava palangres i a cada escata hi havia, petita que gairebé no es veia, la bombeta que penjava damunt de la panera de peix. Les llísseres, les lluernes, els llobarros, les escórpores de cap gros, que semblaven acabades de pintar, amb fes espines a la ratlla de l'esquena com les punxes d'una gran flor... tot sortia d'aquelles onades que a mi em deixaven buida quan m'hi asseia al davant, a cops de cua i amb els ulls fora del cap. Les cols de paperina me

les guardava la meva verdulaire, vella, prima i sempre de negre, amb dos fills que li cuidaven els horts...

I tot anava així, amb maldecaps petits, fins que va venir la república i en Quimet se'm va engrescar i anava pels carrers cridant i fent voleiar una bandera que mai no vaig poder saber d'on l'havia tret. Encara em recordo d'aquell aire fresc, un aire, cada vegada que me'n recordo, que no l'he pogut sentir mai més. Mai més. Barrejat amb olor de fulla tendra i amb olor de poncella, un aire que va fugir, i tots els que després van venir mai més no van ser com l'aire aquell d'aquell dia que va fer un tall en la meva vida, perquè va ser amb abril i flors tancades que els meus maldecaps petits es van començar a tornar maldecaps grossos.

(...)

XV

En Quimet va dir que el nen necessitava aire i carretera: prou terrat i prou galeria i prou jardinet de la iaia. Va fer una mena de bressol de fusta i el va enganxar a la moto. Agafava el nen com si fos un paquet, que només tenia mesos, el lligava al bressol i s'enduia un biberó. Quan els veia marxar sempre pensava que no els tornaria a veure. La senyora Enriqueta em deia que en Quimet era poc expressiu però que estava com boig amb la criatura. Que el que feia no s'havia vist mai. I jo, així que marxaven, anava a obrir el balcó del carrer per sentir de seguida els mecs mecs de la moto quan tornaven. En Quimet treia el nen del bressol, gairebé sempre adormit, pujava els graons de l'escala de quatre en quatre i me'l donava, té, va ple de salut i de vent. Dormirà vuit dies seguits sense parar.

I al cap d'un any i mig, just al cap d'un any i mig d'haver tingut el nen, ¡la sorpresa! Altra vegada. Vaig tenir un embaràs molt dolent, malalta

sempre com un gos. En Quimet de vegades em passava un dit per sota dels ulls i deia, violetes... violetes... serà una nena. I a mi em feia mal aquell patir de veure'ls sortir amb la moto i la senyora Enriqueta em deia que m'havia de dominar perquè, si patia massa, la criatura que s'estava fent es posaria del revés i me l'haurien de treure amb ferros. I en Quimet vinga dir que a veure si trencaria la columna, que si de cas la tornava a trencar la que tornaria a posar l'hauria de posar amb una ànima de ferro a dintre. I deia que ningú no podia saber les ballades que li costava i les que li costaria aquell ball a la plaça del Diamant. Violetes... entre violeta i violeta, el nassarró de la Colometa. Violetes... violetes...

Va sortir nena i li van posar Rita. Per poc que m'hi quedo, perquè la sang em fugia de dintre com un riu i no me la podien aturar. L'Antoni es va engelosir de la nena i l'havia de vigilar molt. Un dia el vaig trobar enfilat en un tamboret, al costat del bressol: ficava una baldufa al coll de la nena i quan vaig arribar la nena ja estava mig morta, amb el seu caparró de coco com una xineta... Vaig pegar a l'Antoni per primera vegada i al cap de tres hores encara plorava i la nena també, tots dos plens de mocs i de misèria. I l'Antoni, mentre li pegava, petit com era, petit com un tap, em clavava cops de peu a la cama amb tota la seva ràbia i va caure de cul. Mai no m'havia mirat ningú amb tanta ràbia com el nen mentre li pegava.

(...)

XVI

I aleshores va venir aquella cosa. En Quimet, de vegades, tenia com una mena d'angúnia. I deia, tinc angúnia, i no parlava de la cama, només de l'angúnia que tenia al cap d'una estona d'haver menjat; això que menjava amb molta gana. I quan s'asseia a taula, tota anava bé, i al cap de deu

minuts d'haver acabat ja li començava l'angúnia. La feina baixava una mica a la botiga i jo pensava que potser deia que tenia angúnia per no dir que estava amoïnat, perquè la feina baixava... Un dematí, quan desfeia el llit, vaig trobar, a la banda on dormia en Quimet, una mica de beta com si fos un budell amb les vores fent anada. Ho vaig embolicar amb un paper blanc de carta i quan va venir en Quimet li ho vaig enseyar i va dir que s'ho enduria i aniria a la farmàcia a ensenyar-ho i va dir que, si era budell, estava perdut. A la tarda no em vaig poder aguantar i amb el nen i la nena vaig anar a la botiga. En Quimet es va enfadar i va dir què anàvem a fer i vaig dir que passàvem però em va entendre i va enviar l'aprenent a buscar xocolata pels nens. Així que l'aprenent va haver tancat la vidriera va dir: no vull que aquest noi ho sàpiga perquè ho sabrien les pedres al cap de cinc minuts. Li vaig preguntar què li havien dit a la farmàcia i va dir que li havien dit que tenia un cuc solitari com una casa, dels més grossos que s'havien vist mai. I que li havien donat un remei per matar-lo. I va dir, quan vingui el noi amb la xocolata, marxeu de seguida, a la nit ja en parlarem...

(...)

Transcripció d'Scarlett Pacheco

XVII

I la feina anava malament. En Quimet deia que la feina se li girava d'esquena però que tot es posaria bé a l'últim, que la gent estava alterada i no pensava a fer-se restaurar els mobles ni a fer-se'n fer de nous. Que els rics feien l'empipat amb la república. I els meus nens... Jo no sé, perquè ja se sap que una mare sempre exagera, però eren dues flors. No eren per guanyar cap primer premi, però eren dues flors. Amb uns

ullets... amb uns ullets que miraven i quan miraven amb aquells ullets... No sé en Quimet com tenia valor de renyar el nen tan sovint. Jo el renyava alguna vegada, però només quan me'n feia alguna de molt grossa; si no, li ho deixava passar tot. La casa no era com abans; no era com quan em vaig casar. De vegades, per no dir sempre, semblava els encants. I no parlem de quan vam fer el colomar, que va ser la bogeria, tot brut de serradures i encenalls i puntes de parís tortes... I la feina es girava d'esquena i tots plegats teníem molta gana i en Quimet amb prou feines el veia perquè ell i el Cintet no sé quins embolics tenien. I jo no podia estar amb les mans plegades i un dia em vaig decidir a buscar feina per treballar només els dematins. Tancaria els nens al menjador, avisaria bé el nen, que si li parlava com si fos una persona gran m'escoltava i un dematí passa de pressa.

(...)

Transcripció de Jénnifer Pérez

Empipat: [derivat de pipa] Significat primitiu de 'atipar', procedent de la idea de conducte, propi de la pipa, que fica alguna substància a la boca, d'on prové el seu sentit d'atipar-se moralment d'una cosa.

Encenalls: f. Cadascun dels trossos prims de fusta que es fan quan hom la treballa amb el ribot o una altra eina semblant, i que surten enrotllats en espiral.

Terrabastall: m. Estrèpit que fa una cosa grossa en caure a terra.

XVIII

La cuina era al costat del menjador i també donava a la galeria i damunt dels fogons hi havia una campana de xemeneia de cuina antiga, i aquesta campana de xemeneia de cuina antiga, tot i que no la feien servir perquè guisaven amb gas, es veu que estava plena de sutge i quan estava a punt de ploure queien grumolls de sutge damunt dels fogons. Al fons del

menjador hi havia una porta vidriera que donava a un passadís i en aquest passadís hi havia un armari antic molt alt i ample i, quan hi havia quietud a la casa, era una gran serenata de corcs. Aquell armari era la menjadora dels corcs. De vegades se sentien a primera hora del dematí i tot, i ho vaig dir a la senyora:

—iCom més aviat se'l menjaran, millor!

Doncs vam anar pel passadís de l'armari i vam entrar en una sala i alcova que havien fet moderna i n'havien arrencat les vidrieres que separaven i només quedava l'arc del bastiment. A la sala d'aquesta sala i alcova hi havia un altre armari de caoba negra, amb el mirall tot picat. Sota mateix de la finestra que tocava al sostre, com la finestra del menjador, i per on havia sortit la veu de la senyora quan m'havia dit cridant que tombés la cantonada, hi havia un tocador també amb el mirall picat i, a un costat, un lavabo nou amb aixeta de níquel. A l'alcova hi havia, a banda i banda, prestatges fins al sostre plens de llibres i, en el fons, una llibreria armari, de fusta a baix i armari de vidres a dalt, i un dels vidres estava tot estrellat. La senyora em va dir que l'havia estrellat la seva filla, la mare del nen groguet que ens seguia tota l'estona, i que l'havia estrellat tirant amb un revòlver de vent que els reis havien dut al nen: un revòlver de vent, amb ventosa de goma. Es veu que la filla, que devia ser molt capsigrany, volia tocar la bombeta que penjava d'un fil elèctric damunt de la taula, però per falta de punteria, en comptes de tocar la bombeta, va estrellar el vidre de l'armari de dalt de la llibreria.

—Ja veu, va dir la senyora.

(...)

XIX

El Quimet em va dir que, si volia sortir a treballar, era cosa meva, que ell, per la seva banda, miraria de fer anar endavant la cria de coloms. I que, venent coloms, ens faríem rics. Vaig anar a casa la senyora Enriqueta a

explicar l'entrevista amb els amos que havia de tenir. I, tot anant-hi, els carrers, que eren com sempre, em semblaven estrets. El nen, de seguida, es va enfilem a mirar les llagostes. La senyora Enriqueta em va dir que ella em guardaria els nens, que se'ls enduria a la cantonada de l'Smart i que els asseuria en una cadireta al costat de la d'ella.

(...)

Transcripció de Clara Perramon

XX

Va venir l'home de l'aigua l'endemà a les deu del matí i vaig anar a obrir-lo. De seguida va pujar el senyor i va dir amb una cara molt trista, des d'ahir que estem sense aigua i no vam poder banyar el nen i ens ha passat molt mala nit...

I l'home de la companyia, que era gros i amb bigoti, va alçar el cap, tot descargolant l'aixeta de dintre de la trapa del carrer, i va riure. Tots dos van pujar al terrat a mesurar el mínim i quan van baixar el senyor va donar propina a l'home i l'home va tornar a posar la trapa i se'n va anar.

(...)

XXI

Cada dia estava més cansada. Els nens, quan entrava al pis, els trobava moltes vegades adormits. Els havia estès una flassada per terra al menjador, amb dos coixins, i els trobava adormits, de vegades molt acostadets i el nen amb un braç passat damunt de la Rita. Fins que no els vaig trobar més adormits i la Rita, tan petitona, feia hiiii... hiiii... hiiii... i es miraven amb el nen i el nen es posava un dit davant de la boca i li

deia, calla. I la Rita tornava amb aquella mena de riure, hiiii... hiiii... hi... un riure molt estrany. I vaig voler saber què passava. Un dia vaig córrer més i no em vaig aturar enlloc i vaig arribar una mica més d'hora, vaig obrir la porta del pis com si entrés a robar, aguantant-me la respiració mentre feia girar la clau al pany. La galeria era plena de coloms i també n'hi havia al passadís i els nens no eren enlloc. Tres coloms, així que em van tenir al davant, se'n van anar cap al balcó del carrer, que estava obert de bat a bat, i van fugir deixant unes quantes plomes i ombra. Quatre més, se'n van anar cap a la galeria de pressa, de pressa, de tant en tant fent un saltiró i obrint les ales i quan van ser a la galeria es van girar a mirar-me i vaig espantar-los amb el braç i van fugir volant. Vaig començar a buscar els nens fins i tot per sota dels llits i me'ls vaig trobar a l'habitació fosca on, quan l'Antoni era molt petit, el tancàvem perquè ens deixés dormir. La Rita estava asseguda a terra amb un colom a la falda, i el nen tenia tres coloms davant i els donava veces i les hi prenien de la mà amb el bec. Quan vaig dir, ¿què feu?, els coloms es van esverar i van alçar el vol i topaven per les parets. I el nen, amb les mans al cap, es va posar a plorar. I la feina que vaig tenir per poder treure aquells coloms d'allà dintre... ¡I la gran comèdia! Es veu que ja feia temps que, als matins, els coloms eren amos del pis quan jo era fora. Entraven per la galeria, corrien pel passadís, sortien pel balcó del carrer i tornaven al colomar fent la volta. I era així que els meus fills havien après a estar quiets, per no espantar els coloms i tenir la seva companyia. En Quimet ho va trobar molt bonic i va dir que el colomar era el cor, d'on surt la sang que fa la volta al cos i torna al cor i que els coloms sortien del colomar que era el cor, donaven la volta pel pis que era el cos i tornaven al colomar que era el cor. I va dir que havíem de mirar de tenir més coloms, que vivien a la bona de Déu i sense donar feina.

(...)

La casa que ens faríem havia de ser a la part alta de Barcelona. Els coloms els tindria en una torre especial, amb una rampa que pujaria fent cargol fins a dalt de tot i la paret de la rampa estaria plena de covadors i al costat de cada covador hi hauria una finestreta i a dalt hi hauria una terrassa coberta d'una teulada amb punxa i per sota de la teulada els coloms es llençarien a volar pel Tibi i pels voltants. Deia que els coloms el farien un home conegut, perquè quan tindria casa pròpia i no hauria de treballar a la botiga, faria barreja de races i algun dia guanyaria un premi de criador de coloms. Però que, de totes maneres, com que l'ofici d'ebenista li agradava molt, faria fer a en Mateu un cobert i tindria taller i només faria mobles pels amics; perquè treballar li agradava, la cosa que l'amoïnava, només, era haver de tractar amb senyors de mala fe, perquè ja n'hi havia que eren bellíssimes persones, però n'hi havia tants de mala fe que de vegades li feien perdre el delit de treballar. Quan venien en Cintet i en Mateu, tot era fer projectes, fins que un dia la senyora Enriqueta em va dir que de cada tres parelles de coloms en Quimet en regalava dues, només per l'alegria de donar... I tu, treballant com una beneita...

Transcripció de Daniel Toledano

Covador: m. lloc disposat a pondre i covar els ous de les gallines.

Ebenista: m. persona que treballa fustes fines, especialment per fer-ne mobles.

Tibi: pop. Tibidabo, muntanya vora Barcelona.

XXII

Només sentia parrupeig de coloms. Em matava netejant els coloms. Tota jo feia pudor de colom. Coloms al terrat, coloms al pis; els somiava. La noia dels coloms. Farem una font, deia el Cintet, amb la Colometa a dalt amb un colom a la mà. Quan anava pel carrer cap a casa dels meus senyors a treballar, el parrupeig dels coloms em seguia i se'm ficava al

mig del cervell com un borinot. De vegades la senyora em parlava i jo, distreta, com si tal cosa, no li contestava, i ella em deia, ¿que no em sent?

No podia dir-li que només sentia els coloms, que tenia a les mans deix de sofre dels abeuradors, deix de veces relliscant a dintre de les menjadores acompanyant-les perquè no sortissin a fora, prement-les perquè sortissin per tots els foradets igual.

(...)

XXIII

Al cap d'una setmana justa d'aquella visita, la mare d'en Quimet va morir. Ens va venir a avisar una veïna a la matinada. Vaig deixar els nens a casa de la senyora Enriqueta perquè en fes el que volgués i amb en Quimet vam anar-la a veure. En el picaportes hi havien lligat una gran llaçada negra, i la mica d'aire gris d'un dia de tardor que començava la feia voleiar. Al dormitori de la morta hi havia tres veïnes. Havien tret les cintes dels quatre poms del llit i la del capdamunt de la creu. Ja l'havien vestida. Li havien posat un vestit negre amb un coll de tul que s'aguantava amb barnilles fines i tot el baix de la faldilla estava adornat amb un peluix. Als peus del llit hi havia una corona molt grossa, de fulles verdes, sense cap flor.

(...)

Transcripció de Nordín Ait.

Llaçada: f. Banda amb què hom cenyeix alguna cosa formant llaç.

Voleiar: v. Fer donar un o més tombs enlaire (a algú o alguna cosa).

Tul: m. Teixit de seda, cotó o fibres sintètiques, de malla reixada, fet amb una o més sèries de fils d'ordit que s'entortolliguen entre ells.

XXIV

Tant en Cintet com en Quimet no paraven de parlar dels escamots i que haurien de tornar a fer el soldat, i tot el que calgués. Jo els vaig dir que bé, molt bé, fer d'escamot bé, però que ells ja havien fet el soldat i vaig dir a en Cintet que em deixés en Quimet tranquil, que no me l'esverés amb es escamots perquè prou maldecaps teníem. En Citet va estar vuit dies sense mirar-me la cara. I un dia va venir a trobar-me, ¿quin mal és, fer d'escamot?

Jo li vaig contestar que l'escamot el fessin els altres, els que no eren casats com ara ell, que jo no tenia res a dir si ell feia d'escamot però que en Quimet ja tenia prou feina a casa seva i que ja era massa gran.

(...)

XXV

L'endemà, a la casa dels meus senyors, vaig trencar un vas i me'l van fer pagar per nou això que ja estava una mica esquerdat. Quan vaig arribar al pis, carregada amb les veces, cansada que no podia més, em vaig haver d'aturar i tot davant de les balances dibuixades a la paret, que quan estava cansada era on se m'acabava l'alè. Vaig clavar un parell de castanyes al nen sense raó, i va plorar, i la nena, quan el va veure plorar, també es va posar a plorar, i ja érem tres, perquè jo també em vaig posar a plorar i els coloms parrupejaven i quan va arribar en Quimet ens va trobar amb la cara rajant llàgrimes i va dir que només faltava aquesta.

—Tot el dematí encerant i tapant forats de corc i arrib a casa i en comptes de trobar-hi la pau i l'alegria, trobo plors i drama. I el més calent a l'aigüera.

(...)

XXVI

I mentre em dedicava a la gran revolució amb els coloms va venir el que va venir, com una cosa que havia de ser molt curta. De moment ens vam quedar sense gas. Vull dir que no pujava al pis i a casa dels meus amos no baixava al soterrani. El primer dia ja vam haver de fer el dinar a la galeria amb un fogó de terra grisa lligada amb ferros negres, i amb carbó d'alzina, que vaig haver d'anar a buscar, comes ajudeu-me.

(...)

Transcripció de Nàstia Belyanina

XXVII

La senyora Enriqueta deia que tot allò era fora de mida, que li havien fet malbé el negoci. Tot a passeig. I a veure què passaria amb el que tenia al banc. Es va posar a vendre botons i lligacames de senyor, per terra, al carrer de Pelayo. En Quimet el veia poc molt poc, amb prou feines si, de vegades, venia a dormir. Un dia em va dir que la cosa es posava negra i que hauria d'anar al front d'Aragó. I em va dir que havien pogut treure mossèn Joan. I que mossèn Joan, amb vestits d'en Mateu i amb un camió que els havia procurat en Cintet, havia passat la frontera. Té, em va dir. I em va donar dues monedes d'or i va dir que mossèn Joan les hi havia donades per mi i els nens, que potser les necessitaríem més que no pas ell, perquè ell, fos on fos que anés a parar, Déu l'ajudaria i no el deixaria morir mentre no fos la seva hora. I vaig guardar les dues monedes i en Quimet va afegir que no deixés els meus amos, que sempre, amb el temps que feia que els servia, em podrien treure d'un mal pas i que encara que la cosa es posés negra s'acabaria aviat i que no hi havia més

remei que passar pel camí estret. I va dir, sembla que la Griselda va amb un de molt sonat i no vol saber res d'en Mateu... Desgràcies.

Se'n va anar al front d'Aragó i jo vaig anar fent com sempre. Si em posava a pensar em trobava voltada de pous i a punt de caure a qualsevol. Fins que va venir el discurs del senyor del guardapols, un dia a la una, abans d'anar-me'n cap a casa.

(...)

Transcripció de Lisa Belyanina

XXVIII

Érem una colla, la colla de la neteja. Quan em ficava al llit, tocava la columna que havia trencat quan va néixer l'Antoni i que en Quimet havia canviat rondinant, i tocava les flors del cobrellit de ganxet que sortien enfora, i tocant la columna i les flors, em semblava, a les fosques, que tot era igual, que l'endemà em llevaria a preparar l'esmorzar per en Quimet, que un diumenge aniríem a veure la seva mare, que el nen estava tancat i plorant a l'habitació on havíem tingut els coloms i que la pobreta Rita encara havia de néixer... I si anava més lluny pensava en el temps en què venia dolços, en aquella botiga tan plena de vidre i de mirall, tan perfumada, i que tenia un vestit blanc per posar-me i podia passejar pels carrers...

(...)

Transcripció de Najat Ben Mousa

XXIX

Al cap de tres dies justos d'haver marxat en Quimet va venir en Cintet, amb una granota nova, molt encarcarada, i tot ple de corretges emtrecreuades pel pit i per l'esquenai amb un gran paner de taronges. Pels nens, va dir. Em va dir que havia anat a Cartagena a buscar bitllets de banc i que l'avioneta era molt vella i allà on no hi havia pes el vent aixecava una post de terra, i que abans d'arribar a les envistes de la ciutat, l'aviador els va dir que potser no arribarien volant perquè aquella avioneta era un carretó...

(...)

XXX

Un dia, de bon dematí, quan anava a treballar, vaig sentir que em cridaven des d'un cotxe que passava. Vaig girar-me, el cotxe es va parar i, vestida de miliciana, en va saltar la Julieta, molt prima, molt blanca de cara, amb els ulls plens de febre i cansats. Em va preguntar com estava i jo li vaig dir que molt bé, amb en Quimet al front d'Aragó; i em va dir que m'havia d'explicar moltes coses, que si encara vivia al mateix pis i que el diumenge, si jo volia, li agradaria passar la tarda amb mi. Em va dir, abans de tornar a pujar al cotxe, que havien matat el pastisser a la Rabassada, els primers dies de la revolució, perquè tenia uns grans embolics de família, entre un nebot que protegia i un altre nebot que no volia protegir perquè era un nebot gandul i aquest nebot es veu que l'havia fet matar com si fos una mala persona i un traïdor. I em va dir que ella estava enamorada d'un noi que també era al front. I se'n va anar cap a l'automòbil i jo me'n vaig anar cap a la meva feina.

I el diumenge va venir. Des de les tres que l'esperava. La senyora Enriqueta m'havia vingut a buscar els nens i se'ls havia enduts a casa seva perquè uns coneguts li havien regalat unes quantes llaunes de confitura d'albercoc i els faria berenar. Jo li vaig dir que m'havia de quedar perquè em vindria a veure la Julieta, que era encarregada de colònies de nens refugiats perquè en venien de tot Espanya. I la senyora Enriqueta se'n va anar amb els nens i la Julieta va venir i de seguida va dir-me que tenia molta por que li matessin el promès i que si se li moria ella es tiraria al mar perquè estava molt enamorada i que havien dormit una nit junts, sense que passés res; i és per això que estava tan enamorada, perquè era tan bon noi i que li semblava que se l'estimava, a ella, com pocs saben estimar. La nit l'havien passada junts en una torre requisada on ell feia guàrdia perquè no sé de quin partit va dir que era. Diu que va arribar a entrada de fosc i era el mes d'octubre i es va trobar, en obrir el reixat, que el va obrir empenyent-lo molt fort perquè una última pluja havia apilotat sorra al darrera, amb un jardí ple d'heures i boixos i xiprers i grans arbres i el vent arrossegava fulles d'una banda a l'altra i tot d'una, iziss!... una fulla a la cara com una mort que s'aixequés. I la casa estava tota voltada de jardí i entre les ombres i l'anar i venir de les branques i la casa amb totes les persianes tancades i aquell vent i les fulles passejant-se i volant, caminava amb el cor encongut. Ell li havia dit que l'esperaria a l'entrada del reixat, però que si no hi era, que entrés de seguida al jardí perquè valia més que els veïns no la veiessin. I ell va trigar i ella plantada allí mentre s'anava fent fosc i més fosc i els xiprers tremolant sense parar gronxaven com l'ombra de molts morts apilotats, els xiprers negres, que són arbres de cementiri. Quan ell va arribar diu que encara estava més espantada perquè no li veia la cara, no sabia si era ell. I de seguida van entrar a la casa i la van resseguir amb una llanterneta i feia olor d'abandonat i els passos ressonaven com si altres persones també caminessin per altres habitacions i ella pensava que potser eren les ànimes dels amos d'aquella casa, que els havien picat

sense deixar-ne ni un per remei, i això l'esfereïa. Era una casa amb salons grans i cortines i balcons amples i sostres molt alts i una sala amb parets de mirall que s'hi veien ells dos de cara i d'esquena i de costat i les ombres d'ells també ballaven i el reflector de la llanterneta era pertot arreu al seu voltant i la branca d'un arbre, flic, flac, picava els vidres, els fregava, segons si el vent volia que els fregués o els piqués. Van trobar un armari de paret ple de vestits de nit i d'abrics de pell i diu que ella no es va poder aguantar i es va posar un d'aquells vestits, un de negre amb tuls que volaven...

(...)

Transcripció d'Anna Caparrós i Alin Nicorescu

Milicià,-ana: m. militar, de la milícia.

Confitura: (de confit) f. Fruita confitada que es prepara trossegant-la a petits bocins.

XXXI

Tots els llums eren blaus. Semblaven el país dels màgics i era bonic. Així que queia el dia tot era de color blau. Havien pintat de blau els vidres dels fanals alts i els vidres dels fanals baixos i a les finestres de les cases, fosques, si es veia una mica de llum, de seguida xiulets. I quan van bombardejar des del mar, el meu pare va morir. No per culpa de cap bomba del bombardeig, sinó perquè, de l'espant, se li va parlar el cor i s'hi va quedar. Em costava d'adonar-me que era mort perquè ja feia temps que era com si fos mig mort... com si no fos res meu, ni res que jo pogués voler com a meu, com si quan es va morir la meva mare el meu pare també s'hagués mort. La senyora del meu pare va venir a dir-me que havia mort i a veure si podia ajudar-la amb alguna cosa per pagar l'enterrament. Vaig fer el que vaig poder, que no era gaire, i quan ella se'n va anar, un moment, només un moment, dreta al mig del meu

menjador, em vaig veure petita amb un llaç blanc a dalt del cap, al costat del meu pare, que em donava la mà i anàvem per carrers amb jardins i sempre passàvem per un carrer de torres que hi havia un jardí amb un gos que, quan passàvem, es tirava contra el reixat i lladrava; un moment em va semblar que tornava a estimar el meu pare o a semblar-me que, molt lluny, l'havia estimat. El vaig anar a vetllar i només el vaig poder vetllar dues hores perquè l'endemà m'havia de llevar dematí per anar a netejar despatxos. I a la senyora del meu pare es pot dir que no la vaig veure mai més. Em vaig endur un retrat del meu pare que la meva mare havia dut tota la seva vida en medalló i el vaig ensenyar als nens. I amb prou feines si sabien qui era.

(...)

Transcripció de Laila Chkiro

Reixa: m. Conjunt de barres, paral·leles o entrecreuades, que separen un ambient o protegeixen una obertura.

Vetllar: v. Tenir cura de la seguretat, la conservació, etc., d'algú o d'alguna cosa. *Vetllar per la salut de la família.*

XXXII

Vam pujar per una escaleta de pedra, molt estreta, amb els graons molt alts, entre parets i amb sostre, i vam sortir en una terrassa tota plena de nens. Duien el cap afaitat, tots tenien el cap ple de bonys i només se'ls veien ulls. Cridaven i corrien i, en veure'ns, van callar els uns després dels altres i ens miraven com si no haguessin vist mai persones al món. Una professora jove se'ns va acostar i ens va fer entrar en un despatx i vam haver de travessar tota la terrassa i passar per entremig dels nens. La professora ens va fer explicar i la Julieta li va ensenyar un paper i li va dir que, doncs, jo no tenia menjar i que volia deixar el nen allí perquè, almenys allí, menjaria. La professora se'l va mirar i li va dir si volia

quedar-se; i el nen ni mitja paraula; aleshores ella em va mirar i jo la vaig mirar i vaig dir que havíem fet el viatge per dur el nen a la colònia...

(...)

XXXIII

Quan alguna vegada havia sentit: aquesta persona és de suro, no sabia què volien dir. Per mi, el suro era un tap. Si no entrava a l'ampolla, després d'haver-la destapada, l'aprimava amb un ganivet com si fes punta a un llapis. I el suro grinyolava. I costava de tallar perquè no era ni dur ni tou. I a l'últim vaig entendre què volien dir quan deien aquesta persona és de suro... perquè, de suro, ho era jo. No perquè fos de suro sinó perquè em vaig haver de fer de suro. I el cor de neu. Em vaig haver de fer de suro per poder tirar endavant, perquè si en comptes de ser de suro amb el cor de neu, hagués estat, com abans, de carn que quan et pessigues et fa mal, no hauria pogut passar per un pont tan alt i tan estret i tan llarg.

(...)

Sense feina, sense res a la vista, vaig acabar de vendre'm tot el que tenia: el meu llit de noia, el matalàs del llit de les columnes, el rellotge d'en Quimet que volia donar al nen quan fos gran. Tota la roba. Les copes, les xicres, el bufet... I quan ja no em quedava res, fora d'aquelles monedes que em semblaven sagrades, vaig agafar la vergonya pel coll i me'n vaig anar a casa dels meus amos antics.

XXXIV

Altra vegada un tramvia va haver de parar en sec mentre travessava el carrer Gran; el conductor em va renyar i vaig veure gent que reia. A la botiga dels hules em vaig aturar a fer veure que mirava, perquè si vull dir la veritat he de dir que no veia res: només taques de colors, ombres de la nina... I de l'entrada sortia aquella olor antiga d'hule que, pel nas, se'm ficava al cervell i me l'enterbolia. L'adroguer de les veces tenia la botiga oberta. Una minyona escombrava el carrer davant de la pensió de la cantonada i, en el bar, havien posat una vela d'un altre color i tornaven a tenir bótes amb flors. Vaig anar cap a la porta del jardí i, d'esma, vaig estirar la porta pel pany i vaig haver de fer molta força; sempre havia costat d'obrir, però amb el temps que havia passat encara costava més. A l'últim la vaig poder obrir una mica i, per l'escletxa, vaig passar mà per treure la cadena del ganxo... i tot d'una em vaig repensar i vaig enretirar la mà i vaig tornar a tancar la porta que arrossegava molt per terra, i vaig trucar el timbre. De seguida va sortir el senyor del guardapols a dalt de la galeria, va mirar i es va fondre, perquè va venir a obrir.

—Digui.

Va dir digui, amb una veu més seca que un cop de fuet. Vaig sentir caminar damunt de la sorra i era la senyora que venia a veure qui havia trucat. Així que la senyora va ser a prop, el senyor ens va deixar soles i se'n va anar amunt. I amb la senyora també vam anar jardí amunt, i al peu del pati de pòrtland ens vam aturar.

(...)

Transcripció d'Anna Company

XXXV

No en tenia ni cinc per anar a comprar el sulfumant. L'adroguer de sota ni em mirava i em penso que no era perquè fos dolent sinó perquè li feia por, amb tants milicians com havien vingut a casa. I com una il·luminació vaig pensar en l'adroguer de les veves. Aniria amb l'ampolla, demanaria el sulfumant i quan hauria de pagar obriria el portamonedes i diria que m'havia deixat els cèntims a casa, que ja passaria a pagar l'endemà. Vaig sortir de casa sense portamonedes i sense ampolla. No m'hi vaig veure amb cor. Vaig sortir, no sé a què fer. A sortir, només. Els tramvies corrien sense vidres, amb reixats de mosquit. La gent anava mal vestida.

Tot estava molt cansat, encara, de la gran malaltia. I vaig començar a caminar pels carrers, així, mirant la gent que no em veia i pensant que no sabien que volia matar els meus fills cremant-los per dintre amb sulfumant.

(...)

Transcripció de Munir El Baghdadi

Veces: f. Grana de la veça, globulosa i bruna, emprada com a aliment dels ocells.

Reixat: m. Tanca formada per barres, fils, etc., entrecreuats o paral·lels que deixen intersticis entre si.

XXXVI

Vaig sortir de casa amb el portamonedes a dintre de la mà, un portamonedes petit, només pels cèntims, i el cabàs amb l'ampolla. Vaig baixar l'escala com si fos una escala que s'acabés molt lluny i, a l'acabament, hi hagués l'infern. Feia anys que no l'havien pintada. I si es duia un vestit fosc i fregava la paret, la paret l'emblanquinava. Fins a

alçada de braç era plena de dibuixos, de ninots i de noms; tot mig esborrat. Només es veien clares les balances, perquè el que les havia dibuixades les havia marcades molt endins. El passamà era humit i enganxós. Havia plogut tota la nit. Com a l'escala de davant de l'armari de la casa dels meus senyors, l'escala, fins al primer pis, era de pinyonet. Del primer pis al meu, era de rajola vermella amb el cantell de fusta. Em vaig asseure a terra. Era molt d'hora i no se sentia cap remor. Vaig mirar l'ampolla, i a la llum migrada de l'escala, brillava, i vaig pensar en les coses que havia vist el dia abans, i vaig pensar que ho devia fer la debilitat, i vaig pensar que m'agradaria poder baixar l'escala botent com una pilota, avall, avall... i ipam! a baix de tot. Em vaig aixecar i em va costar d'aixecar-me. Les frontisses se m'havien rovellat.

(...)

I altra vegada la casa dels hules i les nines amb les sabates de xarol... sobretot no veure els llums blaus i travessar sense pressa... no veure els llums blaus... i em van cridar. Em van cridar i vaig girar-me, i el que em cridava era l'adroguer de les veges que s'acostava cap a mi i quan em vaig girar vaig pensar en la dona de sal. I vaig pensar que l'adroguer s'havia adonat que, en comptes de sulfumant, m'havia donat lleixiu i no sé què vaig pensar. Em va dir que si volia tornar amb ell a la botiga. I vam entrar a la botiga i no hi havia ningú i em va dir si soldria anar a fer feines a casa d'ell, que em coneixia de temps, que la dona que tenia de fer feines havia plegat de treballar perquè era massa vella i es cansava... I aleshores va entrar algú i va dir, un moment, i estava dret al meu davant esperant la resposta. I com que jo no deia res em va dir si potser ja treballava, si potser ja estava compromesa, i vaig fer que no amb el cap i vaig dir que no sabia què fer. Va dir que, si no tenia feina, ell era una bona casa i poc marejador i que ja sabia que jo era complidora. Vaig fer que sí amb el cap i aleshores va dir, comenci demà, i tot neguitós em va

posar dues llaunes al cabàs, que va anar a buscar a dintre, i una paperina i alguna altra cosa que no recordo. I va dir que podia començar l'endemà a les nou del matí. I d'esma vaig treure l'ampolla del sulfumant de dintre del cabàs i la vaig posar amb molt de compte damunt del taulell. I me'n vaig anar sense dir res. I quan vaig arribar al pis, jo, que sempre havia estat dura de plors, vaig arrencar a plorar com si fos qualsevol cosa.

Transcripció de Sofia Lizeth Enríquez

Cabàs: m. Receptacle fet de llata o d'espart, amb dues anses, que serveix per transportar terra, pedres, sorra, etc.

Frontisses: f. Conjunt de dues planxetes subjectes per un de llurs costats a un mateix eix al voltant del qual, poden girar, cosa que permet variar la inclinació de l'una respecte a l'altra .

Migrar: v. Fer consumir, decandir.

XXXVII

Hi havia glans i fulles i una taca de tinta al mig. La tapava un gerro de llautó voltat de senyores fent garlanda, vestides només amb vels i amb els cabells deixats anar i voleiant, i aquest gerro era ple de roses vermelles i de margarides artificials, que s'aguantaven en un tou de molsa figurada. El cobretaula, amb les glans i la taca de tinta al mig...

(...)

XXXVIII

Em va costar d'aixecar el cap, però de mica en mica tornava a la vida després d'haver viscut en el forat de la mort. Els nens havien perdut la figura de ser nens només fets d'ossos. I les venes se'ls apagaven de color sota la pell tranquil·la. Anava pagant els lloguers endarrerits, més que no

pas amb els diners que guanyava, amb els diners que estalviava, perquè l'adroguer sempre, a l'hora de plegar, em deia, tingui. Algunes paperines d'arròs esmicolat, algunes paperines de cigrons petits. I deia que sempre tenia una mica més de racionament del que havia de tenir. La botiga no era com abans de la guerra, però era una bona botiga... i amb els llegums, per acompanyar-los, queia algun retalló de començament de pernil o de cansalada, perquè els llegums no estiguessin sols... Molta cosa. Molta. Per nosaltres no es pot explicar el que tot allò era. Sortia amb les meves paperines i pujava al pis corrent i sempre m'aturava a tocar les balances. I els nens m'esperaven i venien a rebre'm amb els ulls oberts, ¿què portes? I posava les paperines damunt de la taula i entre tots triàvem els llegums i si eren lleties i sortien pedres, les feien botre per terra i després les guardaven. I quan feia bo, a la nit, pujàvem al terrat i ens assèiem a terra, jo al mig i un a cada banda, de la mateixa manera que quan dormíem. I de vegades, si el temps era calent, ens quedàvem adormits fins que la llum del dia ens posava vermell davant els ulls i ens despertava i corríem cap al pis amb els ulls mig tancats per no desvetllar-nos i dormíem damunt d'una flassada perquè no teníem ni un matalàs. I dormíem tot el temps que faltava, per començar un altre dia.

(...)

Transcripció d'Andrea Izquierdo

Adroguer: m. persona que té una botiga on es venen espècies i altres articles de consum corrent.

Retall: m. Tros sobrant de paper, de roba, de pell, de carn, etc., resultant de retallar una cosa.

Flassada: f. Manta quadrangular teixida de llana o de cotó, generalment amb lligats i color diversos, que hom usa com a abrigall en el llit.

Vaig tocar les balances i vaig acabar de baixar. Era una tarda de diumenge mig ennuvolada, però sense pluja, sense sol i sense aire. Em costava una mica respirar, com els peixos quan els treuen del mar. L'adroguer m'havia dit que entrés per la porteta del pati, que ja estaria oberta, com de costum, perquè era l'única porta que es podia disposar el diumenge. No es passaria pas el temps alçant i abaixant la persiana de ferro canaleta, si tenia visites. I no sé per què, tot i que l'anava a veure, i que estava decidida d'anar-hi, la prova que ja m'havia posat en camí, caminava d'esma i perdia el temps mirant-me a tots els vidres dels aparadors i em veia passar a dintre dels vidres, on tot era més fosc i més lluent. Els cabells em feien nosa. Me'ls havia tallats jo mateixa i me'ls havia rentats i els sentia que feien una mica el que volien.

(...)

Transcripció de Naima Kazzout.

Canaleta: f. Estria o canal d'una columna.

Esma: Perdre l'orientació, la facultat de saber per on es va o què es fa.

XL

Vaig pujar al pis com una mosca balba i, tot i que no volia anar-hi i tot i que no volia dir res a ningú, a les deu no em vaig poder aguantar més: vaig agafar els nens i me'n vaig anar volant a casa la senyora Enriqueta, que ja es pentinava per ficar-se al llit. Vaig posar els nens davant el quadro de les llagostes i els vaig dir que les miressin i amb la senyora Enriqueta ens vam tancar a la cuina. Li vaig explicar què em passava i li vaig dir que em semblava que ho havia entès, però que em semblava que no ho havia acabat d'entendre. I ella em va dir, el devien esguerrar a la guerra, és ben bé el que et penses i per això es vol casar amb tu, perquè

amb tu ja es troba amb una família feta, i molts homes, sense família, són com una ampolla buida navegant damunt del mar.

—I com ho dic als nens?

—Els ho dius de seguida que a ell li hakis dit que sí, i com una cosa de les més naturals que corren. I què saben...

Vaig estar uns quants dies rumiant i el dia que em vaig decidir, després d'haver sospesat molt el pro i el contra, vaig dir a l'adroguer que sí, que ens casàriem; li vaig dir que havia trigat a dir-li-ho perquè m'havia agafat de sorpresa i com més temps passava més la sorpresa anava creixent i que em feien respecte els nens, que eren més grans dels anys que tenien, perquè la guerra i la gana els havien fet créixer l'enteniment més aviat. Em va agafar una mà, i la mà d'ell tremolava, i em va dir que no em podia pensar quin jardí li acabava de posar a dintre. I vaig anar a fer la feina.

(...)

Transcripció d'Alba López

Esguerrar: v. Tallar un membre o una part del cos (a algú), o ferir algú danyant-lo greument en una part del cos.

XLI

I els nens van començar a estudiar, cadascú a la seva habitació amb finestra, amb llit daurat, amb cobrellit blanc, amb edredó groc a l'hivern, amb tauleta de fusta clara i la seva butaqueta. L'endemà mateix de casats, l'Antoni em va dir que no em volia veure ni cinc minuts més netejant, que busqués dona de fer feines pels dematins i per les tardes i que si volia minyona, minyona. Que no s'havia casat per fer-me rentar la roba sinó que s'havia casat per tenir família, com m'havia dit, i que volia veure la seva família contenta. Teníem de tot. Roba, plats, coberts, i sabó

d'olor. I com que els dormitoris eren gelats a l'hivern i freds els altres mesos, fora del ple estiu dormíem, tots, amb peücs.

(...)

XLII

Vivia tancada a casa. El carrer em feia por. Així que treia el nas a fora, m'esverava la gent, els automòbils, els autobusos, les motos... Tenia el cor petit. Només estava bé a casa. De mica en mica, tot i que em costava, m'anava fent la casa meva, les coses meves. La fosca i la llum. Sabia les clarors del dia i sabia on queien les taques de sol que entraven pel balcó del dormitori i de la sala: quan eren llargues, quan eren curtes. I els nens van fer la primera comunió. Tots vam estrenar vestit. La senyora Enriqueta va venir a ajudar-me a vestir la nena. Mentre jo la fregava de dalt a baix amb aigua de colònia, vaig dir, miri, que dreta... i la senyora Enriqueta va dir, se li podria resseguir l'esquena amb una gota d'oli. I li vam posar el vestit i el vel i la senyor Enriqueta amb la boca plena d'agulles de picar li anava enganxant vel i corona als cabells. La Rita, un cop vestida, semblava una nina. Vam fer la festa a casa i acabada la festa vaig entrar al dormitori de la nena i la vaig ajudar a despullar-se i, mentre plegava els enagos damunt del llit, la nena va dir que una amiga seva del col·legi que també havia fet la primera comunió aquell matí tenia el seu pare que se n'havia anat a la guerra, que havien dit que ra mort i que feia dos dies els havia tornat, molt malalt, però viu; i que si no n'havien sabut res és perquè havia estat tancat en un presidi, molt lluny, sense que li deixessin escriure cartes... I em vaig girar a poc a poc i vaig veure que la nena em mirava i mentre em mirava em vaig adonar que havia fet un canvi gros en tot aquell temps en què jo lluitava per acostumar-me a la vida nova. La Rita era en Quimet. Els ulls de mico i aquella mena de cosa que no es podia explicar què era però que anava

tota de cara a fer patir. I ja va començar l'angúnia i el dormir malament i el no dormir i el o viure.

Si en Quimet no era mort, tornaria. ¿Qui em podia dir que l'havia vist mort? Ningú. Es veritat que el rellotge que m'havien dut era el seu...

(...)

XLIII

Vaig veure caure moltes fulles i vaig veure néixer molts brots. Un dia, mentre dinàvem, la Rita va i diu que vol aprendre idiomes i només idiomes, per poder ser empleada d'aviació. De les que van en els avions i ajuden els passatgers a lligar-se el cinturó perquè no fugin enlaire i els porten licors i els posen un coixí darrera del cap. I l'Antoni, a la primera paraula de la Rita, sí. A la nit vaig dir a l'Antoni que, abans de dir sí, haviem d'haver parlat ell i jo i pensar si estava bé anar amb avió i va dir que potser hauria estat una bona cosa parlar-ne abans, però que si la Rita s'havia ficat al cap de volar, no en trauríem res de fer-li les mil advertències. Em va dir que, els joves, se'ls ha de deixar tranquils, perquè saben més que no pas els vells, que caminen a recules com els crancs. I va dir que feia molt de temps que necessitava dir-me una cosa, que si encara no me l'havia dit era perquè jo semblava una persona amb poques ganes d'enraonar i amb poques ganes d'escoltar, però que ja que fèiem conversa per això de la Rita, necessitava dir-me que mai de la vida no havia estat tan feliç com d'ençà que ens tenia tots tres a casa, i que m'havia de dir gràcies perquè amb la felicitat que duia a sobre tenia sort i les coses li anaven bé encara que les coses no fossin com abans. I que tots els diners que tenia eren per nosaltres. I es va adormir.

(...)

Transcripció de Nabil Mehand

Recules: Paraula que s'utilitza en la locució "a recules", que significa "cap endarrere".

D'ençà: Cap al temps present, a partir d'un moment passat.

Advertències: Notícia o informació que es dóna algú, especialment per avisar-lo o aconsellar-lo sobre alguna cosa

XLIV

Un vespre, quan el noi se n'anava cap al seu dormitori, l'Antoni li va dir que no se n'anés, que segués una estona amb nosaltres, que li agradaria parlar amb ell. Jo ja havia desparat la taula i ja tenia el cobretaula posat i al mig el gerro de les senyores amb els vels i les cabelleres, amb les flors que ja feia temps que havia canviat perquè les roses i les margarides s'havien descolorit i empastifat i en comptes d'aquelles flors hi tenia tulipes i branques d'ametller. L'Antoni va dir al noi que li agradaria saber si havia pensat què volia fer quan seria gran, que potser, com que era estudiós i seguia bé els estudis, li agradaria seguir carrera i que comencés a rumiar quina carrera li agradaria seguir. Que s'ho rumiés amb calma, que no li contestés a l'acte, que tenia temps de sobres. El noi l'escoltava amb els ulls baixos i quan l'Antoni va parar d'enraonar, va alçar el cap, de primer em va mirar a mi i després va mirar l'Antoni, i va dir que no havia de rumiar res perquè havia fet la tria ja feia temps. Va dir que ell no tenia ganes de seguir carrera, que els estudis que feia els feia per saber algunes de les coses que s'han de saber, perquè és necessari fer estudis i que estava molt content de fer-los, perquè el polien, però que ell era pràctic i que no es volia moure de casa i que tot el que li demanava era que el deixés ser adroguer com ell perquè, va dir, vostè cada dia es farà més gran i necessitarà més que l'ajudin. L'Antoni havia agafat una mica de molsa i feia boleta. I li va dir, t'he de fer una reflexió: fer d'adroguer és una feina per no morir-se de gana. Però és una feina de poc lluïment.

I encara va dir, i vinga pastar la boleta de molsa, que potser deia el que deia per fer-lo content a ell i que donava la conversa per oberta i no per tancada i que el deixava pensar-s'hi tant com volgués.

(...)

Transcripció de Laura Quintana

Cabellera: f. Conjunt dels cabells d'una persona, especialment quan són molts i llargs. *Una abundant cabellera.* Cabellera desfeta, esbandida, esbullada.

Polir: v. Donar (a alguna cosa) tota la correcció, la perfecció, possibles, donant-li l'última mà, revisant-la acuradament. Polir un escrit.

Adroguer: m. i f. Persona que té una adrogueria o que hi despatxa.

Molsa: f. Planta de la divisió dels briòfits, fixada al substrat per mitjà de rizoides, de caulidis amb fil·lids disposats a l'entorn i espores que originen un protonema filamentós. Creix en ambients obacs i humits. Pop. utilitzada per a la base de les figures del pessebre.

XLV

—Hi ha un jove que vol parlar amb tu, va dir l'Antoni en el punt d'entrar a la sala. La Rosa planxava i jo seia en el sofà amb funda. Va afegir que el jove li havia anat a dir una cosa però que ell li havia dit que s'esperés un moment perquè era a mi que m'havia de dir aquella cosa. Em va semblar una mica estrany. Vaig dir a la Rosa que tornava de seguida. Està bé, senyora Natàlia. Vaig anar cap el menjador bastant encuriosida i pel passadís l'Antoni em va dir que el jove que em volia veure era el jove que feia més goig de tot el barri. Vaig arribar al menjador amb les cames segades i al menjador hi havia l'amo del bar de la cantonada, que era gairebé nou perquè només feia dos anys que havia comprat el bar. L'mo del bar, tenia raó l'Antoni, feia goig: molt ben plantat i amb els cabells negres com ala de merlot. I molt simpàtic. De seguida que em va veure em va dir que ell estava muntat a l'antiga. Li vaig dir que segués i ens vam asseure. L'Antoni va deixar-nos i el noi va començar a enraonar. Va

dir que tenia un vici, la feina. Sóc molt treballador. Va dir que el restaurant bar li permetia de viure i d'estalviar, tot i que l'època era dolenta, i que l'any vinent...

(...)

... Quan la Rita va tornar a casa li vaig dir que el noi del bar havia vingut a demanar-la per casar-se. Em va mirar i en comptes de dir alguna cosa se'n va anar a la seva habitació a deixar els llibres i després a la cuina a rentar-se les mans i va tornar i va dir: ¿vostè es pensa que tinc ganes de casar-me i d'enterrar-me i ser la senyora del cafeter de la cantonada?

Es va asseure al menjador, es va pentinar els cabells enrera amb dos cops de mà i va mirar-me, i els ulls li reien i tot d'una es va posar a riure gairebé sense poder dir ni una paraula i de tant en tant, quan podia, deia: no faci aquesta cara...

I m va encomanar el riure i sense saber de què reia jo també em vaig posar a riure i rèiem fort i va venir l'Antoni i va apartar les canyetes amb dues mans i sense entrar al menjador va treure el cap per entre les canyetes i va dir ¿de què rieu? I de veure'l allí no ens podíem aguantar el riure i a l'últim la Rita li va dir, de la broma del casament, i li va dir que no es volia casar, que volia veure món i que no es volia casar i que no es volia casar i que ja podíem dir a l'amo del bar que no i que no i que no perdia el temps i que ella altres maldecaps tenia. I va preguntar, ¿i ha vigut ell mateix a dir que em demanava? I l'Antoni li va dir que sí i la Rita es va engegar a riure altra vegada, ha, ha, ha, i a l'últim li vaig dir que ja estava bé, que no feia riure tant com això que un bon noi la volgués per casar-s'hi.

Va tornar en Vicenç, cridat per l'Antoni, i li vaig dir, la Rita és rebecca i va a la seva; que em sabia molt de greu. I ell va dir, ¿vostès em volen? Li vam dir que sí i ell va dir molt formal, la Rita serà meva.

Van ploure flors i una invitació per un sopar al bar. En Toni anava a favor de la Rita i deia que tot plegat no li agradava gens, que la Rita tenia raó, que per què s'havia de lligar amb el noi del bar si el que ella volia era veure món, i que si el noi del bar tenia ganes de casar-se, el país era ple de noies que el voldrien a mans besades.

Un dematí la Rita estava a l'entrada de la galeria i jo, que no sé què feia per la sala, em vaig quedar aturada al peu del balcó a mirar-la...

(...)

XLVII

La Rita va fixar el dia per casar-se davant de tots i va dir que deia que sí per no veure més en Vicenç amb cara d'ànima en pena i fent-se tot el barri seu fent creure que era una víctima. I fent-la passar a ella, només amb aquella cara i sense dir ni mitja paraula, per una mala noia. I que amb la fama que li feia, si no es casava amb ell s'hauria de quedar per vestir sants, i tampoc no li agradava, perquè ella tenia ganes, ja que no podia fer el que s'havia proposat de servir en un avió, d'entrar en un cine o un teatre, molt ben vestida i amb un home que fes goig al seu costat, i en Vicenç, ella ja ho reconeixia, feia goig. L'única cosa que la molestava, i era el que la molestava més de tot, era que en Vicenç fos del barri...

(...)

Transcripció d'Àxel Velasco.

Desfici: m. Agitació deguda a un mal físic o moral que provoca intranquil·litat, a una cosa que despacienta fortament, a les punyides d'un desig violent.

XLVIII

I va venir el casament. Tota la nit havia plogut i a l'hora d'anar a l'església queia l'aigua a portadores. La Rita es va vestir de núvia perquè jo vaig voler que es vestís de núvia, perquè un bon casament és un casament amb la noia vestida de núvia. I vam fer el casament i, al mateix temps, la celebració de l'aniversari del meu casament amb l'Antoni. La senyora Enriqueta, que es feia vella de pressa, va regalar el quadro de les llagostes a la Rita, perquè sempre te'l miraves quan eres petita... L'Antoni va donar molts cèntims perquè no fos una noia sense dot. En Vicenç va dir que tan li feia, tot i que ho agraiia, perquè ell es casava amb la Rita amb dot o sense dot, i la Rita va dir que el dot li serviria per quan es separés d'en Vicenç. La Rita, quan es va casar, tenia de tot. Vam fer el dinar en el bar d'en Vicenç, a la sala de festes, que ja estava engrandida perquè ja tenia la botiga del saboner feia temps, i tot el de dalt va anar a baix i per les parets hi havia garlandes d'esparreguera amb roses blanques de paper, perquè les de debò s'havien acabat. I van lligar cintes als llums i penjaven amb una rosa de paper lligada al capdavant i a més a més hi havia fanalets vermells que van encendre de dia. Els mossos no es podien bellugar de tan emmidonada que duïen la camisa. Els pares d'en Vicenç van baixar de Cadaqués, vestits de negre i molt enllustrats de sabata, i els meus fills i en Vicenç i l'Antoni, tots, van voler que jo em fes un vestit de seda de color de xampany. I que em posés un collaret llarg de perles de cria. En Vicenç, sense sang a la cara perquè havia arribat a aquell dia després de molt dir que no hi arribaria mai, semblava que l'haguessin matat i que després l'haguessin tornat a fer viure per força. La Rita de mal humor perquè quan va sortir de l'església se li va mullar la cua i el vel.

(...)

XLIX

Em va despertar en Toni quan va tornar, això que quan tornava a la nit sempre travessava el pati caminant de puntetes. Vaig començar a passar un dit per la flor de ganxet i de tant en tant estirava una fulla. Un moble va fer crec, potser la consola, potser el sofà, potser la calaixera... a les fosques tornava a veure el baix de la faldilla blanca de la Rita com girava damunt dels seus peus amb sabata de setí i sivelleta de brillants. I anava passant la nit. Les roses del cobrellit, al mig, tenien cor i, una vegada, un dels cors es va gastar i de dintre va saltar un botonet molt petit, de mitja bola,, senyora Natàlia. Em vaig llevar. En Toni havia deixat el balcó ajustat per no despertar-nos... anava a tancar el balcó. I quan ja hi era a tocar me'n vaig entornar cap al dormitori i em vaig ficar darrera del paravent a les palpentes i a les palpentes em vaig vestir. I només era la matinada. A les palpentes vaig anar a la cuina, com sempre, tocant les parets, descalça. Em vaig aturar davant de la porta de l'habitació del noi i el vaig sentir respirar fort i tranquil. I vaig entrar a la cuina a beure aigua, per vici. Vaig obrir el calaix de la tauleta de fusta blanca amb hule de quadrets al damunt i en vaig treure el ganivet de pelar patates que tenia la punxa fina. La part tallant del ganivet feia dentetes com una serra... senyora Natàlia. El que havia inventat el ganivet ho havia fet molt bé i devia haver rumiat molt sota d'un llum damunt d'una taula en havent sopat perquè abans els ganivets eren diferents i havia de passar l'esmolet i potser els esmolets per culpa del que havia inventat el ganivet serra cremant-se les celles havien hagut de canviar d'ofici. Els pobres esmolets potser ara feien una altra cosa i potser encara hi havien guanyat i tenien moto i anaven per les carreteres com un llamp amb la seva dona espantada al darrera. Amunt i avall per les carreteres. Perquè tot era així:

carreteres i carrers i passadissos i cases per ficar-se a dins com un corc dins d'una fusta. Parets i parets. Una vegada, tot passant, en Quimet em va dir que els corcs eren la desgràcia i jo li vaig dir que no podia entendre com s'ho feien per respirar, sempre foradant i foradant i que com més foradaven menys devien poder respirar (...)